

կերպով կը ծածկեն իր ժողովրդին ցաւերը եւ եւ որ առնաբար ձեռք պիտի առնէ ազգային դատը՝ փոխարինութեան, դատապարտութեան եւ վերանորոգման խօսքեր արտասանելով։ Տեղեկագիր մը աւելի պիտի գտնուէ—թեւրեւս—Բարձրագոյն Դրան դիւանատան մէջ։ Պատրիարքն ու ժողովը անգամ մը եւս պիտի յանձն առնեն որ քաղցրօրէն զերենք բռնադատեն պաշտօնի վրայ մնալու։ Ապահովապէս այսպիսի միջոցներով չէ որ ցաւազին չալաւ տանը պիտի զազրի նահատակուելէ եւ տարաբազդ թուրքիան քիչ մը խաղաղութիւն, կարգապահութիւն ու ապահովութիւն պիտի վերագտնէ»։ (ԹԱՆ, 18 սեպտ. 1899)

Թանի այս յօդուածը տեսակ մը հանդիսաւոր դատաւանական է Օրմանեանին համար։ Մենք որ ամենէն կարծի որակումովը մատնանիչ ըրինք Օրմանեանին անկումը, առանց տիրութեան չէ սակայն որ հիմա այս իրողութիւնը կը հաստատենք։ Օրմանեան մեր ամենէն հմուտ, ամենէն կազմուած եկեղեցականներէն մէկն էր, գործունէ, եռանդուն, կենսաւոր, ունեցած էր, ճարպիկ ու բեղուն մտքի մը ապացոյցները տուած էր, եւ ազգը մեծ յոյսեր դրած էր իր վրայ։ Օրմանեան պէտք չէ զարմանայ տեսնելով ընդհանուր զայրոյթը որ իրեն դէմ կը պոռթկայ . այդ զայրոյթը այնքան մեծ է որքան մեծ էին իր վրայ դրուած յոյսերը եւ որքան դառն եղաւ յուսախաբութիւնը։ Օրմանեան իր ճարպիկութիւնը գործածեց ազգը խաբելու։ Թանի խմբագրականը թիւրեւս յաջողի տալ իրեն նշգրիտ զգացումը այն դիրքին զոր իր ընթացքով ունի այլ եւս ոչ միայն հայ ազգին, այլ ամբողջ եւրոպայի, ու Պատմութեան առջեւ։ Օրմանեան, որուն քով ոչ ուշիւթութիւնն է եւ ոչ փառասիրութիւնը որ կը պակսի, պիտի մտածէ՝ վերջապէս թէ Սուլթաններու բոլոր սոսկիւրն ու շքանշանները չեն կրնար դարմանիլ բարոյական այսպիսի խռոշ սնանկութիւն մը, եւ թէ, նոյն իսկ զիւանսդիտական լեզուով խօսելով, ճարպիկութիւններուն ամենէն ճարպիկը անկեղծ ու պարկեշտ ըլլալն է նորէն։ Բայց Լա Հէի հեռագրէն յետոյ զոր Օրմանեան կրնար չքանչեւ զոր միմիայն Սուլթանին հաճելի ըլլալու համար քաշած է, —աններելի միամտութիւն մը պիտի ըլլար ու եւ է յոյս պահել։

ՊԱՆՏԱՍԻ ԵՐԿԱՍ ՈՒՂԻՆ

—o—

Թանի սեպտեմբեր 14ի թուոյն մէջ Պոլսոյ թղթակիցը կ'իմացնէ թէ Պաղտատի երկաթ թուղիին արտօնութիւնը խնդրող հինգ ընկերութիւններէն երեքը քաջուեր են արդէն, եւ «գործին վրայ իրականապէս լուրջ երկու ծրագիր կը մնայ միայն»։ Մին, Անատոլիոյ երկաթ թուղիին ընկերութեանը՝ Գերմանեան Պանքային եւ Օսմանեան Պանքայի իււմարին հովանաւորութեան տակ, միւսը՝ Պ. Է. Բեխնի-ձերինը, անգլիական հզօր սննտիքայի մը հոսիւնաւորութեանը տակ, Այն տարրերը զոր երկու մրցակիցներն իրենց յաջողմանը համար կը գործածեն, շատ զօրաւոր են։ Ուստի, խուսափելու համար քաղաքում մը որ երկուքին համար ալ վնասակար կրնայ ըլլալ, ծրագրած են ձուլում մը գոյացնել հետեւեալ համիմատութիւններով, 42 (1) Գերմանացւոց, 38 (1) Անգլիացւոց, 20 (1) Պարսկացւոց։ Դեռ կարելի է բնիկ թէ այս ծրագիրը ո'ր աստիճան մարմին առած է, բայց սա ասոց չէ որ, եթէ յաջողի, լաւագոյն լուծումը կ'ըլլայ զոր կարելի է երազել։ Սուլթանին էլ իրօք կը փափաքի, ինչպէս կը հաւատան, իր Պաղտատի երկաթուղին ունենալ, այլ եւս ու եւ է պատահաւ շուրջն հասնելութիւնը մերժելու, որովհետեւ չի կրնար յուսալ երբեք որ թուրքիոյ ի սպաս դրամազուլաններու այնքան վիթխարի ընկերակցութիւն մը կրնայ գտնել որքան այս գերման-անգլո-ֆրանսական երկրակուր»։

Ամենակարեւոր իրողութիւն մըն է ասիւ եւ այն օրը որ այս ծրագիրը իրականութիւն դառնայ, Փոքր-Ասիոյ բաղդը մօտեցած կ'ըլլայ արմատական որոյման մը։ Արեւմտեան Նւրուպային յաղթանակն է այդ՝ Ռուսիոյ դարաւոր յատակազին դէմ։ Պիտի տեսնենք թէ Ռուսիա ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ այս իրողութեան առջեւ։ Երկաթուղիները երկրին եւրոպացւոյն պիտի չեչտեն եւ խաղաղութեան, ապահովութեան պայմանները պիտի բազմապատկեն, եւ այդ տեսակէտով կարելի է Հայոց կացութիւնը համար բարեւոքման հաւանականութիւններ տեսնել կատարման մէջ այդ ղէպքին որ պատմական ահազին նշանակութիւն պիտի ունենայ, եւ որուն իրադրութեանը ամենամեծ սատարը հայ ժողովրդին թափած արիւնք եղած պիտի ըլլայ։ Այս խնդրոյն վրայ Ամենիսի յաջորդ թուով պիտի հաստատուենք մանրաւ ման յօդուած մը։

